

сториографији. Уредник зборника је В. И. Фрајдзон.

Навешћемо наслове оних материјала објављених у Зборнику који се односе на историју југословенских народа: *Прилог питању улоге фонда слободних земаља у Србији (30—50-их година XIX вијека (Ј. П. Наумов); Национални покрет у Хрватској и Словенији у току револуције 1848. године (И. И. Лешчиловскаја); 'Просветитељска дјелатност Матије Мајара 40-их година XIX вијека (И. В. Чуркина); Васо Пелагић и Русија (Д. Ф. Поплико); О руској помоћи Црној*

Гори у току источне кризе 1875—1878. године (Н. И. Хитрова); Балкански догађаји 70-их година XIX вијека и нека питања украјинско-српских друштвено-политичких и културних веза (М. Ј. Голберг). П. Т. Громов објавио је Преписку В. С. Караџића с И. И. Срезњевским.

Сви материјали објављени у овом зборнику представљају коначну редакцију реферата поднесених на симпозијуму о националним покретима у словенским земљама који је одржан у Москви крајем 1966. године.

Р. Јовановић

ГОДИШЊАК ПОМОРСКОГ МУЗЕЈА У КОТОРУ XVIII за 1970. годину

У свом осамнаестом броју „Годишњак“ доноси 11 чланака, два приказа и неколико обавјештења. Уводне ријечи одговорног уредника Игња Злоковића опраштају се од преминулог дугогодишњег члана редакције и сарадника дон Никита Луковића. Аутори су следећи:

Славко Мијушковић, Територијална надлежност Которске морнарице, стр. 13—33;

Иван Божић, Млечани у реци Божани, стр. 33—55;

Бартоло Змајић, Конте Митар Војновић директор опреме бродова царице Марије Терезије и бродоградилнице у Краљевици, стр. 55—63;

Игњатије Злоковић, Поморство Столива, стр. 63—81;

Томо Радуловић, Архивска грађа о пословању поморско-трговачке куће кап. Антона Б. Радимира из Доброте, стр. 81—127;

Максим Злоковић, Развој бродоградњевине индустрије у тиватској општини, стр. 127—153;

Радојица Ф. Барбалић, Ех voto двају бокељских једрењака на подручју Хрватског приморја и Истре, 153—163;

Винко Иванчевић, Бродска гарде-роба бокељског капетана при крају 18. ст., стр. 163—167;

Милован Ј. Борђевић, Бокељи — капетани у југословенском речном бродарству 1862—1962, стр. 167—189;

Виктор Церић, Обални туризам и обална пловидба, стр. 189—199;

Антон Вотрић, Локални поморски саобраћај — захтјев привредног живота и напретка Боке Которске, стр. 199—223;

Максим Злоковић, Поморски зборник, књ. 7, стр. 223—229;

Максим Злоковић, Бока, књ. 1, стр. 229—233.

М. М.

Др Михаило Војводић, СКАДАРСКА КРИЗА 1913. ГОДИНЕ, Београд 1970.

Након извршења одлука Берлинског конгреса, Црна Гора није имала шта да тражи у Херцеговини. Зато је била упућена на пограничне крајеве под турском окупацијом, а у првом реду на територије Сјеверне Албаније са Скадром као средишним мјестом тих области. Аспирација Црне Го-

ре на пространу и плодну скадарску околину, засниване на економским и војничким разлозима, подстицане су снагом традиције и „правом“ на Скадар као пријестоницу из времена немањихког периода зетске историје. Епски мотивни били су само спољни симболи у остваривању једнога кон-

крепног вајно-политичког програма. Они су имали практичну вредност само утолико што су јаче покретали ионако осјетљиви дух Црногораца када се радило о борби против Турака.

За релативно дуго вријеме мира од Берлинског конгреса па до рата с Турском 1912. године, Црна Гора се припремала да оствари своје захтјеве у Сјеверној Албанији. Најповољнија прилика за то указала се у првом балканском рату. Тада је она главнину своје војске упутила ка Скадру и Сјеверној Албанији, а споредне снаге ангажовала је у Новопазарском санџаку и према Метохији. С обзиром на интересе великих сила, у првом реду Аустро-Угарске и Италије у Албанији, са избијањем рата покренуто је и „скадарско питање“, више познато као „скадарска криза“. На први поглед то је изгледало локално питање које не прелази балканске оквире. Међутим, од самог почетка оно је узело опасан ток и прерасло у крупан европски проблем, који замало није довео до свјетског рата.

Питање скадарске кризе није до сада посебно обрађивано у домаћој и страниј историографији. Операције црногорске војске у првом балканском рату, а у склопу ових и њена дјелства на Скадру, успјешно је расправила војна историографија. Захвалног али и одговорног посла да се расправи дипломатска страна и сагледају основни токови и политички сплетови најразличитијих интереса већ подијељених европских била, у скадарском питању, прихватио се др М. Војводић. Плод његових напора је одлична монографија о скадарској кризи из 1913. године. Војводића су превасходно интересовали политички аспекти тога питања.

Рад на студији о скадарском питању, каква је књига др Војводића, захтијевао је солидно познавање прилика на Балкану и уопште политичких односа у ондашњој Европи.

Европске силе, у првом реду конзервативна Аустро-Угарска, нијесу очекивале онакав исход првог балканског рата. Монархија

је била изненађена муњевитим војничким успјесима балканских савезника и брзим сломом Турског царства на Балкану. Пад Санџака, Македоније, Тракије и Албаније у руке балканских држава, а нарочито територијално увећавање Србије и њено гранично спајање са Црном Гором створило је непремостиве тешкоће аустроугарској политици и уопште њеним плановима на Истоку. Изненађена догађајима које није могла предвидјети, она је покушала да спасава што се још дало спасти. Свјесна свога положаја у систему сила, Аустро-Угарска је категорички захтијевала да се створи аутономна албанска држава и тиме спријечи излазак Србије на море и проширење Црне Горе на рачун албанске територије. За спровођење своје замисли она је сазвала ауторитет силе и запријетила ратом. Уза се је имала Италију, а Њемачка је била готова да потпомогне и одобри сваку њену акцију. У ствари тиме се хтјело: изазвати Србију, створити жељену атмосферу и наћи оправдања за рат. Војни кругови у Монархији били су потпуно спремни на такав корак, и чекало се само да се дадне знак. Из истих разлога Аустро-Угарска није хтјела допустити да Црној Гори припадне Скадар с околином, изузев ако јој ова, поред осталог, уступи у замјену стратешки врло значајан Ловћен. Како је Црна Гора морала одбити овај захтјев, скадарско питање почело је да улази у своју критичну фазу и да прераста у опасну међународну кризу.

Црна Гора је била свјесна да њени изгледи у многоме зависе од успјеха њеног оружја. Она је улагала крајње напоре да се Скадар што прије војнички присили на предају. Међутим, слабо и са великим губицима вођење црногорских трупа није давало наде да ће добро брањени и утврђени Скадар бити брзо заузет. На тражење са Цетиња, Србија је у марту 1913. године послала на Скадар 30.000 својих добро опремљених војника у помоћ Црногорцима. Чим је сазнала за долазак српских трупа, Ау-

стро-Угарска је ултимативно затражила да се оне повуку. Тиме су пропали ови изгледи да Црна Гора добије Скадар.

Истина, Црногорци су под посебним условима запосјели Скадар 23. априла 1913. године. Али тиме се ствар није измијенила — Аустро-Угарска је остала досљедна својим захтјевима и тражила је да се он одмах испразни; у противном, војна акција Аустро-Угарске на Црну Гору постала би неминуовна. Истовремено са тим проносили су се гласови о договору Аустро-Угарске и Италије о подјели албанске територије између ове двије силе. Таква могућност озбиљно је забринула силе Тројног споразума, па су и оне почеле да врше енергичан притисак на Црну Гору да Скадар напусти. Упркос крајње критичној ситуацији, на Цетињу су и даље били упорни. До попуштања је дошло тек у моменту када је војна акција Аустро-Угарске на Црну Гору постала питање часа. Доведен у такву ситуацију, краљ Никола је 5. маја 1913. године обавијестио Едварда Греја да судбину Скадра предаје „у руке великих сила“. Тиме је скадарска криза била завршена, а Аустро-Угарској је избијен изговор за покретање војних акција. У Бечу су имали разлога да буду задовољни, изузев војничке партије која није могла прежалити што је

пропуштена још једна прилика за обрачун са Србијом и Црном Гором.

Др Војводић је у своме раду покљонио одређену пажњу и албанском националном покрету. У вријеме скадарске кризе тај је покрет био тек у развоју, недовољно изграђен и без чвршће програмске оријентације, што је давало довољно простора како претензијама сусједних балканских држава на албанску територију тако и интервенцијама европских сила.

Посљедице скадарске кризе такође су нашле одговарајуће мјесто у Војводићевој монографији. Силама Тројног споразума било је јасно да слична будућа криза може значити само рат са силама Тројног савеза. Зато су настојале да се међусобно што чвршће повежу и да ојачају своје војне потенцијале за предстојећи обрачун, који није био далеко.

Аутор је зналачки пратио и логички разматрао узроке, поводе, ток догађаја и развој проблема са свим њиховим посљедицама и узajамним везама. Намјера да се што јаче уоквири и истакне дипломатска страна скадарског питања досљедно је остварена.

Гледано у цјелини, књига др Михаила Војводића о скадарској кризи представља вриједан прилог нашој историографији.

Павле Милошевић

Гојко Миљанић, НИКШИЋКИ НОП ОДРЕД, Војноиздавачки завод, Београд 1970.

У издању Војноиздавачког завода у Београду недавно је изашла монографија Гојка Миљанића *Никшићки НОП одред*. Поред Дурмиторског НОП одреда, о коме су са ширим освртом на опште политичке и друге прилике на његовом подручју, објавили своје монографије два аутора (Перо Крстајић и Обрад Цицмил), ово је други од шест познатих црногорских НОП одреда који је монографски обрађен. Утолико више је Миљанићева књига поздрављена од наше културне јавности.

Партизански одреди у Црној Гори представљају интересантне теме за историчаре. Сваки од њих представљао је не само одређену војну јединицу, која је у првој фази развоја Народноослободилачког покрета бројила најмање три па до десет и више батаљона, већ посредно и одређену територију која је у принципу чинила оперативно подручје одреда. Према томе монографија о партизанском одреду значи не само студију о одређеној јединици Народноослободилачке војске, већ и казивање о историји